

Філософія

DOI: 10.15421/172046

УДК: 141.41.

Поняття «підтвердження» християнської віри у теїстичній філософії Алвіна Плантінґи

Марія Філатова, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Об'єктом наукової статті є сучасний теїстичний підхід А. Плантінґи до західнофілософської думки. Мета дослідження полягає у визначенні поняття «підтвердження» як властивості християнської віри в філософії А. Плантінґи. Методологія наукового дослідження: метод історико-філософського аналізу; феноменологічний метод; метод компаративного аналізу; герменевтичний метод. Наукові результати полягають у тому, що у дослідженні вперше було запропоновано охарактеризувати поняття «підтвердження» як властивість теїстичної віри у концепції А. Плантінґи. Висновки, отримані в ході дослідження: 1) з'ясовано, що характерними рисами підтвердження теїстичної віри для А. Плантінґи є: правильне функціонування пізнавальних здібностей, відповідне навколишнє середовище, надійна мета та несуперечливість вірування іншим переконанням; 2) встановлено, що підтвердження є властивістю вірування, яке перетворює його на знання, завдяки істинності цього вірування; 3) проаналізовано закономірність, яка показує, що вірування в Бога, так само як і вірування у свою пам'ять не може бути доведене емпіричним шляхом, проте є істинним для їх власників; 4) виявлено, що А. Плантінґа розглядає вірування істинним для конкретної людини, а не істинним взагалі; 5) охарактеризовано чотири способи взаємодії людини з Богом, які характерні А/С моделі А. Плантінґи: віра, Святе Писання, почуття Божественного, внутрішнє спонукання Святого Духу; 6) оцінено запропоновану А. Плантінґою модель Аквінського/Кальвіна на відповідність вченням Т. Аквінського та Ж. Кальвіна; 7) Доведено вплив А/С моделі А. Плантінґи на формування аргументації з боку представників нехристиянських теїстичних систем; 8) обґрунтовано, що серед двох бід, що загрожують християнській вірі, а саме атеїзм та інші теїстичні системи, мислитель обирає інші теїстичні системи, оскільки їх представники можуть користуватися розширеною А/С моделлю А. Плантінґи.

Ключові слова: А/С модель, істинність, когнітивні здібності, почуття Божественного, внутрішнє спонукання Святого Духу, раціональність, реформаторська епістемологія, аргумент

The concept of «warrant» of the christian belief in Alvin Plantinga'S theistic philosophy

Mariia Filatova, Oles Honchar Dnipro National University

The study focuses on the concept of warranted Christian belief, which was introduced by A. Plantinga. The purpose of the research is to consider the warrant as a property of the Christian belief, moreover through which it can become knowledge. The study scrutinizes the possibility of accepting faith without theistic arguments. The author analyzes A. Plantinga's classification of a warrant, for example, deontologism, coherentism and reliabilism. The author gives a general characteristic of warranted belief, moreover, the study stresses that belief has a warrant for a person if it is produced by cognitive faculties functioning properly, if a belief is formed in an appropriate epistemic environment, if cognitive faculties are operating according to a design plan reliably aimed at truth, if a person has no defeaters for that belief. The article emphasizes that if A. Plantinga's A/C model is true, then theistic belief is truly warranted, consequently a warrant of theistic belief depends on the proof of the existence of God. The author of the research contends that beliefs can have different degrees of the warrant, and if this degree becomes sufficient, belief becomes knowledge. Moreover, the author points out that one of the basic beliefs admitted by A. Plantinga is belief in God. The study analyzes four types of human interaction with God: internal instigation of the Holy Spirit, perception of God (sensus divinitatis), Holy Scripture, and faith. The main function of the internal instigation of the Holy Spirit is to inspire a human to have faith in God. Moreover, the author emphasizes that Christian beliefs, acquired by the

internal instigation of the Holy Spirit, are not only warranted but have sufficient justification to be knowledge. The complex action of the perception of God and internal instigation of the Holy Spirit provide reliable, properly basic beliefs that are referred to the truth written in the Holy Gospel. As a result, the author comes to the conclusion that there are no convincing arguments for the Christian belief for those who have not accepted it. In the conclusion, the author points out that forming an A/C model, A. Plantinga creates a double problem, on the one hand, his goal is to warrant the truth of the theistic belief, and he performs his task, but, on the other hand, he tries to demonstrate warrant of the Christian belief, and presents the same opportunity to representatives of other theistic religions. Thus, instead of arguing with atheism, A. Plantinga turns to a discussion with non-Christian theistic religions.

Keywords: *A/C model, truth, cognitive abilities perception of God, internal instigation of Holy Spirit, rationality, reformed epistemology, argument*

Понятие «подтверждения» христианской веры в теистической философии Алвина Плантинги

Мария Филатова, Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

Объектом научной статьи является современный теистический подход А. Плантинги к западно-европейской мысли. Цель исследования заключается в определении понятия «подтверждение» как свойства христианской веры в философии А. Плантинги. Методология научного исследования: метод историко-философского анализа; феноменологический метод; метод компаративного анализа; герменевтический метод. Научные результаты заключаются в том, что в исследовании впервые было предложено охарактеризовать понятие «подтверждение» как свойство теистической веры в концепции А. Плантинги. Выводы, полученные в ходе исследования: 1) выяснено, что характерными чертами подтверждения теистической веры для А. Плантинги являются: правильное функционирование познавательных способностей, соответствующая окружающая среда, надежная цель и непротиворечивость верования другим убеждениям; 2) установлено, что подтверждение является свойством верования, которое превращает его в знания, благодаря истинности этого верования; 3) проанализирована закономерность, которая показывает, что верования в Бога, так же как и верования в свою память, не могут быть доказаны эмпирическим путем, однако являются истинными для их владельцев; 4) выявлено, что А. Плантинга рассматривает верование истинным для конкретного человека, а не истинным вообще; 5) охарактеризованы четыре способа взаимодействия человека с Богом, которые характерны A/C модели А. Плантинги: вера, Священное Писание, чувство Божественного, внутреннее побуждение Святого Духа; 6) оценено предложенную А. Плантингою модель Аквинского/Кальвина на соответствие учению Ф. Аквинского и Ж. Кальвина; 7) доказано влияние A/C модели А. Плантинги на формирование аргументации со стороны представителей нехристианских теистических систем; 8) обосновано, что среди двух зол, которые угрожают христианской вере, а именно атеизм и другие теистические системы, мыслитель выбирает другие теистические системы, поскольку их представители могут пользоваться расширенной A/C моделью А. Плантинги.

Ключевые слова: *A/C модель, истинность, когнитивные способности, чувство Божественного, внутреннее побуждение Святого Духа, рациональность, реформаторская эпистемология, аргумент*

Вступ

Постановка проблеми.

Актуальність теми полягає у зацікавленості сучасними дослідниками у понятті підтвердженої християнської віри, яке вводить А. Плантинга, та у дослідженні першопричин виникнення цього поняття.

Метою наукового дослідження є визначення поняття «підтвердження» як властивості християнської віри, за допомогою якої вона може стати знанням. Методологія, якою користується автор

дослідження, містить: метод історико-філософського аналізу, метод компаративного аналізу, феноменологічний метод, герменевтичний метод.

Аналіз досліджень та публікацій

Сучасне богослов'я потерпає від негативного впливу релігійних «некогнітивістів», таких як Р. Брейтуейт, Г. Кауфманн, Дж. Хік та інші (Howard-Snyder, 2016, p. 156). Саме тому своїм завданням А. Плантинга ставить саме доведення того, що теїстичні вірування можуть розглядатися як раціональні твердження.

За останні роки було написано багато відповідей на реформаторську епістемологію А. Плантінги. Коментарі були як критичні (Clark, 1994; Lamont, 2001), так і позитивні (Oliphint, 2001). Але більшість коментаторів розглядали як негативні, так і позитивні сторони реформаторської епістемології А. Плантінги (Mascord, 2007). На думку сучасного дослідника Р. Дженкіна, реформаторська епістемологія є епістемологічною теорією А. Плантінги, а А/С модель християнської віри – це метафізична теорія (Jenkin, 2015). Серед останніх публікацій сучасних дослідників, в яких ми знаходимо зацікавленість проблемою підтвердженої теїстичної віри А. Плантінги та його А/С моделлю, варто відзначити: А. Мун (Moon, 2017), Д. Фарія (Faria, 2016), М. Пеннер (Penner, 2018), К. Шоу (Shaw, 2019) та інші.

Виклад основного матеріалу

Загалом реформаторські епістемологи, зокрема американський філософ ХХ–ХХІ ст. А. Плантінга, вважають, навіть якщо теїстична віра не є раціонально обґрунтованою, вона все одно користується підтримкою з боку епістемології, яка є достатньою для знання, на підставі того, що ця віра створюється надійно функціонуючими когнітивними здібностями, або на підставі вірогідних доказів (Shaw, 2019, р. 103). Дане дослідження присвячено тому, щоб розібратися, чи може людина приймати віру без теїстичних аргументів. З одного боку, є австралійський філософ ХХ ст. Дж. Меккі, який притримувався точки зору, що теїстична віра може бути підтвердженою лише за наявності теїстичних аргументів. З іншого боку, є А. Плантінга, який, на відміну від Дж. Меккі, вважає, що теїстична віра не потребує аргументів, та є підтвердженою, оскільки вона є істинною. Фактично, аргумент Дж. Меккі А. Плантінга не розглядає у якості вагомій підстави вважати, що теїстична віра підтверджена, тільки якщо є успішний теїстичний аргумент (Faria, 2016, р. 7). Вочевидь, існує багато теїстичних аргументів, такі як онтологічний, космологічний, телеологічний та інші, які доводять існування Бога. Але навряд чи віра для віруючої людини буде підтвердженою через ці аргументи, оскільки дехто навіть і не чув про ці аргументи, але, не дивлячись на це, вірить у Бога. Проте чи може теїстична віра базуватися лише на релігійному досвіді, а не на теїстичних аргументах? І чи може у такому випадку теїстична віра бути істиною базовою? На нашу думку, існує два співтовариства, для яких ці питання є цікавими: перш за все, це співтовариство віруючих людей, а, по-друге, наукове співтовариство, яке займається питаннями релігійних вірувань.

Віра в Бога є такою самою як віра в те, що Ваша мати Вас любить. Здається, що Ви не шукатимете аргументів та не розглядатимете як гіпотезу те, що Ваша мати Вас любить. Звичайно Ви можете розглянути аргументи «за» та «проти», але не вони будуть формувати впевненість у тому, що Ваша мати Вас любить. Віра в Бога так само не ґрунтується на наукових аргументах. «Теїстична віра – це віра в те, що Бог існує, як це розуміється в головній традиції монотеїстичних релігій (йудаїзм, християнство та іслам), в яких Бог розглядається як особистісна, всезнаюча та всемогутня істота» (тут і далі мій переклад – Ф. М.) (Faria, 2016, р. 1).

Будь-яка віра може мати підтвердження, яке, на нашу думку, є властивістю, за допомогою якої знання відрізняється від істинного вірування. А. Плантінга поділяє три основні погляди на характер підтвердження: деонтологізм (віра Р має підставу для людини S, якщо S вважає, що Р – це гарний спосіб для нього виконати свій епістемологічний борг); когерентність (Р – це вірування, яке має підставу для S, якщо воно узгоджується з ноетичною структурою S); релябілізм (Р – це вірування, яке має підставу для S, якщо Р створюється в S процесом, який надійно веде до істинних переконань). Деонтологізм та когерентність А. Плантінга підводять під спільну категорію – інтерналізм. Інтерналізм – це точка зору, згідно з якою кожна умова, яка індивідуально необхідна для підтвердження, є внутрішньою умовою, яка відома суб'єкту. У свою чергу, релябілізм співпадає з екстерналізмом, який підкреслює, що найменш одна умова, яка індивідуально необхідна та достатня для підтвердження, є зовнішньою умовою (Faria, 2016, р. 9). А. Плантінга вважає, що належний функціоналізм є найкращою теорією підтвердження, вірування має для людини підтвердження, якщо: 1) вірування сформовано у людині когнітивними здібностями, які функціонують належним чином; 2) вірування сформовано у відповідному епістемологічному середовищі, яке відповідає середовищу, для якого когнітивні здібності людини були розроблені; 3) когнітивні здібності людини, які формують вірування, діють у відповідності з планом їх створення, які мають за мету істину; 4) людина не має інших вірувань, які суперечать даному віруванню (Faria, 2016, р. 9–10). Таким чином ми можемо зробити висновок, що підтвердження вірування характеризується надійним когнітивним функціонуванням, станом навколишнього середовища, станом надійності мети та станом несуперечності вірувань.

У пошуках відповіді на питання «якщо належний функціоналізм щодо підтвердження є вірним, чи буде, в такому випадку теїстична віра підтвердженою?» А. Плантінга звертається до моделі, у якій теїстична віра є базовою та підтвердженою, це «модель Аквінського/Кальвіна» (А/С модель). Використовуючи А/С модель, мислитель намагається показати, що вона можлива з логічної та епістемологічної точки зору, та якщо А/С модель істинна, то теїстична віра є істинно підтвердженою. Якщо припустити, що Бог існує, дуже вірогідно, що А/С модель істинна, тому, якщо Бог існує, вірогідно, що теїстична віра має підтвердження. Проте А. Плантінга не намагається продемонструвати, що А/С модель істина, його мета полягає у тому, щоб показати, що А/С модель є епістемологічно можливою, і через це теїстична віра може бути підтверджена базовим чином. Тобто підтвердження теїстичної віри залежить від доказу існування Бога. Аргумент А. Плантінги виглядає таким чином:

«(1) $\Diamond M$ » - це можливо, що А/С модель є істиною або реальною.

«(2) $\Box(M \rightarrow \neg(W \rightarrow A))$ » – це необхідно, що з того, що А/С модель є істиною або реальною, випливає заперечення того, що з того, що теїстична віра є підтвердженою, випливає те, що існують вдалі теїстичні аргументи.

«(3) $\therefore \Diamond(W \wedge \neg A)$ (з (1) та (2))» – саме тому можливо, що теїстична віра є підтвердженою і не існує вдалих теїстичних аргументів (з (1) та (2)).

(4) $\Box(G \rightarrow M)$ – це необхідно, що з існування теїстичного Бога випливає, що А/С модель є істиною або реальною.

(5) $\therefore \Box(G \rightarrow W)$ (з (2) та (4)) – саме тому необхідно, що з існування теїстичного Бога випливає те, що теїстична віра є підтвердженою (з (2) та (4)). (Faria, 2016, p. 11). Фактично, на наш погляд, мислитель намагається сказати, що підтвердження віри не залежить від наявності вдалих аргументів. Перш за все А. Плантінга намагається довести можливість того, що теїстична віра є підтвердженою, навіть якщо не існує жодного гарного аргументу. Далі він виводить підтвердження теїстичної віри з існування Бога.

Вочевидь, А/С модель А. Плантінги фундується на припущенні, що люди є творінням Бога, вони створені за образом та подобою Бога, і на твердженні Ф. Аквінського та Ж. Кальвіна про те, що існує природне знання про Бога. Відповідно до А/С моделі, це «природне знання про Бога досягається не шляхом умовиводів або аргументів (наприклад, відомих теїстичних доказів природ-

ного богослов'я), а набагато більш безпосереднім чином. Ці переконання просто виникають всередині нас, будучи викликаними обставинами, вони не є висновками з них. У цьому відношенні *sensus divinitatis* (почуття Божественного) нагадує сприйняття, пам'ять і апіорне переконання» (Plantinga, 2000, p.174–175). На наш погляд, саме *sensus divinitatis* і є відповіддю на багато питань щодо існування вірувань без використання або знання аргументів на їх користь. У цьому сенсі серед співтовариства віруючих людей можуть зустрітися і представники наукового співтовариства, які володіють знанням аргументів, наприклад на користь існування Бога, ці знання можуть бути для них підтвердженням їх віри, проте, існують і ті, хто не стикався з подібними аргументами або не володіє достатніми когнітивними здібностями для їх використання, тим не менш їх віра може бути не слабшою за перших. Саме тут, як ми вважаємо, працює А/С модель А. Плантінги. Коли в людині присутнє прагнення до пошуків чогось трансцендентного, в ній включається *sensus divinitatis*, який і є першопричиною цих пошуків.

«Плантінгова трилогія» щодо підтвердження складається з книг «Підтвердження: поточні дебати», «Підтвердження та належне функціонування» та остання, і найбільш значуща книга «Підтверджена християнська віра» (Plantinga, Warrant: The Current Debate, 1993; Warrant and Proper Function, 1993; Warranted Christian Belief, 2000). Підтвердження та належне функціонування являють собою два головні елементи реформаторської епістемології. Реформаторська епістемологія – це позиція щодо раціональності релігійної віри, згідно з якою віра в Бога може бути раціональною, навіть якщо ця віра не сформована за допомогою раціональних аргументів (Penner, 2018, p. 128). Реформаторську епістемологію можна інтерпретувати як відповідність двом вимогам: по-перше, твердження є емпіричним твердженням про те, як релігійні вірування зазвичай формуються; по-друге, твердження – філософське твердження про епістемологічний статус цих переконань. Сучасний дослідник філософії А. Плантінга А. Мун пропонує поділити дві версії аргументу А. Плантінги для його релігійної епістемології. Перший аргумент А. Мун назвав «аргумент на основі релігії» (a religion-based argument), а другий аргумент на основі намірів (an intention-based argument) (Moon, 2017, p. 450). Підтвердження, так само як і обґрунтованість, є особливістю вірувань. Вірування можуть мати досить різний ступінь підтвердження, і якщо цей ступінь стає

достатнім, вірування стає знанням. Дж. Кунс підкреслює, що підтвердження є тим, що додається до істинного вірування для того, щоб виробляти знання (Koons, 2011).

А. Плантінга дає таку дефініцію підтвердження: «Віра має підтвердження тоді і тільки тоді, коли вона створюється когнітивними здібностями, що функціонують належним чином у сприятливому епістемологічному середовищі відповідно до плану створення, успішно спрямованого на вироблення істинної віри» (Plantinga, 2000, р. 498). До так званого «стандартного пакету» когнітивних здібностей мислитель відносить сприйняття, пам'ять та розум (Plantinga, 2000, р. 147). Не залежно від того, чи були вірування істинними чи хибними, ці вірування не мали би підтвердження, у разі, якщо людина, у якій сформовано вірування, сп'яніла. Оскільки когнітивні здібності людини у такому разі функціонують не належним чином. Середовище, в якому знаходяться когнітивні здібності, також впливають на формування підтвердженого вірування. Фактично, як органи тіла, так і пізнавальні здібності мають працювати в певному середовищі.

Складність проблеми полягає у виокремленні А. Плантінгою серед підтверджених вірувань саме базових вірувань. Базові вірування не залежать від аргументів, їх приймають як підтвержені відразу після розгляду. В якості прикладу А. Плантінга наводить вірування, вироблені за допомогою сприйняття, оскільки, у разі, якщо сприйняття надійно функціонує, те, що буде сприйняте, буде і підтверджено. Істиною базові вірування пояснюють, як вірування можуть бути підтвердженими для нас, істинність яких відразу ж стає очевидною. Саме в таких випадках вірування мають підтвердження. А. Плантінга демонструє, яке вірування є підтвердженим: «Вірування має підтвердження для людини S тільки якщо воно сформовано у S правильно функціонуючими когнітивними здібностями, у когнітивному середовищі, що відповідає типу когнітивних здібностей S, відповідно до плану створення успішно націленого на істину» (Plantinga, 2000, р. 156). Вочевидь, одним з базових вірувань, яке приймає А. Плантінга, є віра в Бога.

Прийнято виокремлювати чотири особливості моделі А. Плантінги: почуття Божественного (*sensus divinitatis*), Святе Писання, внутрішнє спонукання Святого Духу (PHS), та віру (Plantinga, 2000, р. 243). Головною функцією внутрішнього спонукання Святого Духу є натхнення і втілення в людині віри в Бога. Фактично, мислитель нама-

гається сказати, що християнські переконання, набуті внутрішнім спонуканням Святого Духу, не є лише підтвердженими, але мають достатнє обґрунтування, щоб бути знанням. Через те, що ці переконання викликані прямим втручанням Бога в життя людини, ці переконання є основними переконаннями і не потребують аргументів або доказів. Функція віри полягає в тому, щоб створити у нас християнські вірування чи переконання, відповідно до плану Божого творення, спрямованого на формування істинних вірувань (Plantinga, 2000, р. 206). Приймаючи той факт, що віра є дарунком від Бога, А. Плантінга вбачає в *sensus divinitatis* стремління до пізнання Бога. На наш погляд, мислитель намагається розвести по різних кутам те, що неможливо розділити: почуття Божественного та внутрішнє спонукання Святого Духу, віру та Святе Письмо. З нашої точки зору, наявність віри у людині є результатом почуття Божественного у людині, внутрішнього спонукання Святого Духу та дослідження Святого Письма. Нам здається, що А. Плантінга в цьому місці проводить розмежування, розглядаючи почуття Божественного, як почуття, які знаходяться всередині людини від її народження, а спонукання Святого Духу – як процес, який йде ззовні (від Святого Духу) всередину людини.

Головна ідея мислителя полягає в тому, що, якщо християнська віра є істиною, то вона є підтверженою. Якщо християнський Бог існує, то християнське вірування підтверджено. Це означає, що у випадку існування такого Бога, є досить логічним, що Він створює людину з відповідною ноетичною структурою, яка, за допомогою Святого Духу, сприймає Його (Plantinga, 2000, р. 188–189). Дж. Бейлбі підкреслює таку думку з цього приводу: «які повинні бути обставини, щоб існувала поразка для християнської віри? Така поразка може бути для християнської віри, тільки якщо християнство, по суті, не є істинним» (Beilby, 2007, р. 138). Вочевидь, що від існування Бога залежить істинність християнської віри. Проте, на наш погляд, підтвердження та істинність не є взаємозамінними поняттями. У цьому сенсі вірування може бути істинне, проте не мати підтвердження для людини.

Фактично, епістемологія А. Плантінги є результатом того, що деякі критики, такі як К. Маркс та З. Фройд, вважали, що християнство може бути істинним, але християнська віра не є раціональною. І хоча З. Фройд і К. Маркс мали теорії щодо того, чому релігійні вірування розвивалися в людській психіці, вони придумали свої теорії через

те, що не вірили в проявлену релігію (Plantinga, 2000, р. 162). Л. Загжебські підтримує А. Платінгу у протистоянні тим, хто з посмішкою звинувачує традиційне християнство у тому, що воно виходить за межі раціональності (Zagzebski, 2002, р. 119). А. Платінга вважає, що історичні дані, які підкреслюють ймовірність того, що повний обсяг християнських вірувань, зокрема втілення і воскресіння Христа є істинною, є досить низькі для того, щоб виправдати християнську віру на підставі цих доказів. Навіть якщо б ймовірність воскресіння була досить високою, мислитель не був би вражений такими доказами, оскільки вважає, що такий ймовірнісний підхід до християнства стає категоричною помилкою, яка припускає, що християнська віра є гіпотезою, яка потребує доказової підтримки з боку історичних даних або деякого набору вірувань. У той час, як А. Платінга вважає, що християнська віра не потребує доказів (Plantinga, 2000, р. 442). Мислитель підкреслює, що підтверджена християнська віра – це «тренування в апологетиці та філософії релігії, спроба продемонструвати провал низки заперечень проти християнської віри» (Plantinga, 2000, р. 8). Проте, А. Платінга вважає, що не будь-яке вірування може надати знання, яке буде істинним, та причини підтвердження цього вірування. Теїст зауважує, що у випадку, якщо істинність вірування підтримується лише інтуїцією людини, це є епістемологічний егоїзм, який є так само невиправданий, як етичний егоїзм (Plantinga, 2000, р. 449). На нашу думку, цією ідеєю А. Платінга категорично відходить від філософії одкровення К. Барта, який вважає використання аргументів у цьому сенсі неприйнятним та нехристиянським.

А. Платінга розглядає свою А/С модель з реформаторської позиції, але багато мислителів переконані, що модель А. Платінги не працює навіть з різними різновидами християнства, що вже казати, про інші релігійні системи (Tilley, 1990, р. 240–241). Мислитель переконаний у тому, що його А/С модель підтверджує для вірян, що Біблія є істинною щодо великих речей Євангелія, а не в кожній деталі, яка записана в Писанні (Plantinga, 2001, р. 388–389). Але для фундаменталістських християн тотальна непогіршімість Писання є однією з великих речей Євангелія. Вони стверджують, що це єдиний спосіб, яким людина може точно знати інші деталі Біблії. Таким чином, модель А. Платінги має можливість створити розкол серед реформаторських, католицьких і фундаменталістських вірян, для яких вона не пропонує рішення.

Фактично, віра в Бога розглядається мислителем як одне з багатьох вірувань, з яким погодиться більшість людей, якого раціонально притримуватись, таких як «Я бачу дерево», «Я поснідав цього ранку» (Plantinga, 1990). Відправна точка зору мислителя полягає у тому, що людина має право заявляти про свою невинність, наприклад, у скоєнні злочину, якщо вона знає, де саме була у час скоєння злочину, на підставі своєї пам'яті, тобто людина має епістемологічну впевненість у цьому. А. Платінга стверджує, що ця епістемологічна впевненість є аналогічною до епістемологічної впевненості, яку мають християни щодо існування Бога. Як вірування у пам'ять, так і вірування у Бога не можуть бути емпірично доведеними, але вони є істинними для тих, хто їх має. Як ми вже підкреслювали, на наш погляд, подібні вірування можуть бути істинними, проте не будуть підтвердженими, оскільки для підтвердження невинності людини недостатньо лише її спогадів, де вона була під час скоєння злочину, необхідно мати свідків, свідoctва яких і будуть підтвердженням. У цьому сенсі Р. Суїнберн підкреслює, що уявлення А. Платінги про підтверджену християнську віру базується на індивідуальному досвіді, проте мислитель вважає, що це уявлення базується на помилковій передумові. Віра у людину S стає раціональною лише за наявності доказів з боку S (Swinburne, 2001, р. 207). Р. Суїнберн намагається продемонструвати, що раціональність віри не може повністю спиратися на розум людини.

А/С модель А. Платінги передбачає, що християнські вірування надійно формуються завдяки дії почуття Божественного, під керівництвом Святого Духу (Fales, 2003, р. 354). Комплексна дія почуття Божественного та Святого Духу надають надійні, належним чином базові переконання щодо істини, що написана у Святому Євангелії. Наше визнання цієї істини може бути викликано слуханням або читанням Писання або релігійним «досвідом», який також викликаний почуттям Божественного або Святим Духом. А. Платінга впевнений, що важливою складовою того, що робить християнський релігійний досвід унікальним, є те, що християнське богослов'я адекватно враховує теоретичні наслідки гріха, тоді як інші релігії не роблять цього. На думку мислителя, інші релігійні системи не знаходяться на одному епістемологічному рівні як християнство, оскільки люди, які їх приймають, засліплені гріхом, який повністю зневажив людські розумові сили. Його А/С модель забезпечує

рішення даного питання, в якому дуже важливе проявлення дії Святого Духу. «Духовне відродження зцілює руйнівні наслідки гріха... Які ж когнітивні переваги цього відродження? По-перше, це відновлення *sensus divinitatis*, так що ми знову можемо бачити Бога і тримати Його в розумі в тих ситуаціях, в яких цей процес формування віри призначений для роботи» (Plantinga, 2000, р. 280-281). А. Плантінга має на увазі, що ті, хто є прихильниками інших релігій, незалежно від того, наскільки їхній релігійний досвід може бути значущим, не можуть дійсно довіряти тому, що вони пережили, оскільки їх когнітивний апарат працює несправно, та, більш того, у них погане почуття Божественного (*sensus divinitatis*). Вони не чекатимуть допомоги від Святого Духу.

А. Плантінга вважає, що кожен гносеологічний збій має спільну рису, а саме: неможливість пояснити когнітивні порушення. У роботі «Підтвердження: поточні дебати» мислитель показує доступні сценарії, які відповідають всім критеріям епістемологічних теорій, але, які не приводять до підтвердженого вірування. Кожна з теорій не може привести до підтвердженого вірування через когнітивну несправність. Це показує те, що епістемологія проявляє себе тільки як епістемологічний когнітивний апарат, який виявляє підтвердження. «Віра є для мене підтвердженою тільки в тому випадку, якщо відповідні частини мого ноетичного апарату – частини, пов'язані з його формуванням і підтриманням – функціонують належним чином» (Plantinga, Warrant and Proper Function, 1993, р. 6). Виходячи з цього, не існує переконливих аргументів на користь християнської віри для тих, хто її не прийняв: «Я не знаю жодного аргументу на користь християнської віри, котрий переконав би того, хто ще не прийняв її висновки» (Plantinga, 2000, р. 200–201).

Лише внутрішня та зовнішня раціональність віри свідчить про її підтвердження, з точки зору А. Плантінги. На нашу думку, підтвердження, яке описує А. Плантінга, є властивістю віри, яка разом із її істинністю робить з віри приклад знання. Внутрішня раціональність полягає у тому, щоб робити висновки та зв'язки між віруваннями, яких притримується людина, шукаючи докази істини тоді, коли це необхідно. Людина, яка має внутрішню раціональність, буде мати належні специфічні відповіді на досвід, це вид специфічних відповідей, які вимагаються належною функцією. Той, хто має зовнішню раціональність, формує і притримується вірувань, які

він повинен формувати і яких повинен притримуватися в силу того, що його когнітивні здібності функціонують належним чином у відповідному епістемологічному середовищі. Фактично, моделі, які мислитель впроваджує, існують для того, щоб показати, як віра в Бога, та усі християнські переконання можуть бути внутрішньо та зовнішньо раціональними і підтвердженими для християн належним чином.

А. Плантінга розробляє дві моделі: одну для теїстичної віри, іншу для християнської віри. Модель для теїстичної віри мислитель називає «стандартною А/С (Aquinas/Calvin) моделлю», а модель для християнської віри – «розширеною А/С моделлю» (Baldwin, 2006, р. 384). Відповідно до стандартної А/С моделі, віра в Бога породжується пізнавальним процесом «*sensus divinitatus*». «*Sensus Divinitatus* – це схильність або набір схильностей для формування теїстичних переконань в різних обставинах, у відповідь на різні умови або стимули, які запускають роботу почуття божественного» (Plantinga, 2000, р. 173). Вірування в «*sensus divinitatus*» є епістемологічно базовими, сформованими без інфікування гріхом, та у визначених відповідних умовах. Вірування, які включають почуття божественного, мають теїстичний зміст. Зміст теїстичних вірувань полягає у тому, що Бог є інтелектуальним, афективним та інтенційованим агентом, особистістю, яка любить, яка є цілковито доброю, всезнаючою, та всемогутньою. У випадку, якщо Бог існує, та створив людей такими, що вони формують підтвержені вірування про те, що відбувається навкруги, тоді люди мають підтверженні вірування у дуже багатьох речах. Бог створив людину таким чином, що, якщо вона функціонує належним чином, вона схильна формувати епістемологічно базові вірування про Бога у відповідних умовах. Прикладом процесу формування базових вірувань є те, що коли людина спостерігає за зірками, заходом сонця, вона формує підтвержені вірування про доброту Бога, Його всемогутність, та інше. Фактично, на думку А. Плантінги, переконання у тому, якими рисами володіє Бог, може бути підтвердженим для людини епістемологічно базовим способом» (Baldwin, 2006, р. 384). На наш погляд, той факт, що спостереження за навколишнім світом формує підтверженні вірування про риси, які характерні Богу, є більш інтуїтивним способом підтвердження, аніж епістемологічним.

Розширена А/С модель А. Плантінги є особливим християнським поглибленням стандартної

А/С моделі. Як вже зазначалося, розширена А/С модель уявлення про християнського Бога створює за допомогою «трьохрівневого когнітивного процесу» (Baldwin, 2006, р. 384). Цей процес складається з внутрішнього спонукання Святого Духу, Святого Письма та віри. Внутрішнє спонукання Святого Духу – це унікальний випадок Божественного свідчення, за допомогою якого людина безпосередньо починає вірити основам християнського Євангелія, таким як Трійця, втілення, воскресіння Христа, прощення гріхів, спасіння, відродження і вічне життя (Plantinga, 2000, р. 250–251). Це спонукання може відбуватися, коли людина читає Біблію, або слухає проповідь у церкві, або по радіо, можуть існувати та інші способи. Вкрай важливе значення для розширеної А/С моделі має уявлення про те, що Святий Дух висвітлює Писання для християнина, змушуючи його побачити важливість Біблії, та переконати, що то є правдою.

Таким чином, згідно з концепцією А. Платінґи, Святий Дух спонукає людей вірити в Бога. Віра може розглядатися як визначене та тверде знання про прихильність Бога до людей, сформоване на істині вільно дарованої обітниці у Христі, яке є відкритим для людського розуму і запечатаним у людських серцях через Святого Духа (Baldwin, 2006, р. 385). Віра створюється когнітивними здібностями, які однаково зачіпають інтелект, волю і почуття. Фактично, центральною ідеєю розширеної А/С моделі є уявлення про те, що, оскільки люди є грішними, Бог милостиво відкриває себе людям і дарує їм віру в те, що прийняття викуплення Ісуса Христа на хресті достатньо для спасіння. Тому зміст віри є головним вченням Євангелія (Plantinga, 2000, р. 244). Ми вважаємо, що віра є тим двигуном, який мотивує віруючих людей до дослідження взаємодії Бога і людини. Фактично, головна мета мислителя показати, що у випадку, якщо християнство істинне, то, якщо людина бачить, як добре християнська віра узгоджується з її переконаннями, якщо вона бере участь у перемозі над противниками християнської віри, та має епістемологічну відповідальність щодо формування християнської віри, то християнська віра є внутрішньо та зовнішньо раціональною та підтвердженою для цієї людини належним чином. Отже, центральна ідея стандартної А/С моделі полягає у тому, що «теїстичні вірування можуть бути внутрішньо та зовнішньо раціональними та підтвердженими для теїста належним чином», у свою чергу, ідея розширеної А/С моделі, поля-

гає в такому: «християнські вірування можуть бути внутрішньо та зовнішньо раціональними та підтвердженими для християнина належним чином» (Baldwin, 2006, р. 385).

Деякі мислителі, розглядаючи ці дві моделі А. Платінґи, підкреслюють, що стандартна А/С модель може бути розширена багатьма іншими способами. Таким чином, мусульмани, індуїсти, іудеї та інші підтримуватимуть стандартну А/С модель А. Платінґи, але не підтримуватимуть його розширену А/С модель, і запропонують своє розширення (Baldwin, 2006, р. 386). Якщо стандартна А/С модель є істиною, лише одна розширена А/С модель (серед християнської віри, іудейської віри, індуїстської віри та ісламської віри) буде істиною, оскільки християни, іудеї, мусульмани та індуїсти приймають різні несумісні висловлювання щодо справ Ісуса, Мойсея, Моххамеда та Крішні, ці релігійні системи мають різні погляди на Бога та Його відносини з людьми, а також приймають авторитет різних Писань. У такому разі лише одна розширена А/С модель (серед християнської віри, іудейської віри, індуїстської віри та ісламської віри) є внутрішньо та зовнішньо раціональною та підтвердженою для вірян. Більш того, для вірян, які є послідовниками саме тієї релігійної системи, істинність якої вони приймають.

Отже, іудейські, ісламські та індуїстські філософи можуть погодитись з епістемологічною методологією А. Платінґи, але вони не погодяться з її змістом. На наш погляд, людина може знати, що, оскільки іудейські, ісламські та індуїстські мислителі можуть привласнити стандартну А/С модель А. Платінґи, вони зможуть заволодіти розширеними А/С моделями, таким чином, розширена модель, яку приймає людина, може бути не істинною. Проблема використання розширеної А/С моделі А. Платінґи є актуальною, оскільки представники кожної з релігійних систем шукатимуть підтвердження саме своєї релігійної системи, беручи до уваги той факт, що як християни, так і мусульмани вважаються класичними теїстами (Bogardus & Urban, 2017, р. 176).

Відповідно до епістемології А. Платінґи, Божий план створення не має на меті психологічну впевненість людини, а, натомість, істину. Віра в Бога – це не лише питання відданості Богу, віра не є лише емоційною, вона вміщає в себе когнітивний компонент. «Якщо S підпорядковується переможцю на підставі декількох розширених А/С моделей, для того, щоб цільо-

ва пропозиція m була виправдана для S , S повинен мати пропозиційні докази та аргументацію, які роблять цільову пропозицію m більш вірогідною, з урахуванням доказової бази e і базових знань k » (Baldwin, 2006, р. 397). Розширена А/С модель А. Плантаінги підкреслює, що цільова пропозиція m епістемологічно базова для людини. Якщо людина підтверджує цільову пропозицію m на підставі доказової бази та базових знань, то цільова пропозиція m не є належним чином базовою для цієї людини. Ф. Домінгос підкреслює: «здається, що в проєкті А. Плантаінги щось не так, це не якийсь внутрішній збій в А/С моделі, проблема у тому, що він просто неповний; а саме, незакінчена робота полягає в тому, щоб стверджувати, що теїстична віра можлива або підтверджена, якщо вона істинна, не відстоюючи істинність такої віри, щоб встановити прийнятність раціональної віри з суспільної точки зору» (Faria, 2016, р. 21). Фактично, А. Плантаінга вважає, що теїстична віра є підтвердженою навіть без теїстичних аргументів, але наявність теїстичних аргументів є необхідною для досягнення деяких цілей. Серед таких цілей, перш за все, показати істинність та актуальність А/С моделі. По-друге, довести, що теїстична віра підтверджена, принаймні для деяких людей. По-третє, переконати людей поза теїстичної спільноти в тому, що теїстична віра є раціональною та підтвердженою (Faria, 2016, р. 21). На наш погляд, без урахування цих цілей, теїстична віра не може бути підтвердженою.

Таким чином, розгляд концепції підтвердженої християнської віри А. Плантаінги, розкриває багато підводних каменів. Ми можемо побачити, що спроби А. Плантаінги довести істинність розширеної А/С моделі стикаються з проблемами мультирелігійності. У результаті аналізу поняття «підтвердження» у концепції А. Плантаінги автором дослідження виявлена спроба мислителя розкрити це поняття у якості властивості теїстичної віри. На наш погляд, той факт, що підтвердження теїстичної віри залежить від її істинності, показує, що, на думку А. Плантаінги, теїстична віра може мати або не мати таку властивість як підтвердження.

Науковий результат даного дослідження полягає у тому, що в роботі вперше було запропоновано охарактеризувати поняття «підтвердження» як властивість теїстичної віри у філософії А. Плантаінги.

Висновки

У ході проведеного дослідження було виявлено, що характерними рисами підтвердження, яке розглядає А. Плантаінга, є: правильне когнітивне функціонування, відповідне навколишнє середовище, надійна мета та несуперечливість вірування іншим переконанням людини.

Проаналізовано запропоновану А. Плантаінгою модель Аквінського/Кальвіна на відповідність вченням Т. Аквінського та Ж. Кальвіна, яка підкреслює, що Бог створив людей за Своїм образом та подобою, та що природне знання про Бога може існувати. Встановлено, що природне знання про Бога – це є переконання, які виникають всередині людини та не є результатами умовиводу з теїстичних аргументів.

У процесі дослідження було з'ясовано, що існують різні ступені підтвердження вірування та саме за допомогою найбільшого ступеня підтвердження вірування стає знанням. Також автор дослідження встановлює, що для А. Плантаінги вірування може стати знанням, завдяки володінню такою властивістю, як підтвердження, яке можливе лише, якщо це вірування є істинним.

Охарактеризовано закономірність, яка показує, що вірування в Бога, так само як і вірування у свою пам'ять, не може бути доведене емпіричним шляхом, проте, не дивлячись на це, є істинним для їх власників. Виходячи з цього факту, з'ясовано, що А. Плантаінга розглядає вірування істинним для конкретної людини, а не істинним взагалі.

Здійснено порівняння «стандартної» та «розширеної» А/С моделі А. Плантаінги, з яких перша розглядає підтверджену теїстичну віру, а друга – підтверджену християнську віру. Встановлено, що розширена А/С модель А. Плантаінги розглядає пізнання Бога завдяки процесу, в який входить внутрішнє спонукання Святого Духу, Святі Писання та віра.

Завдяки проведеному дослідженню ми прийшли до висновку, що формуючи А/С модель, А. Плантаінга створює подвійну проблему, оскільки, якщо його метою є підтвердження істинності теїстичної віри, то свою задачу він виконує, проте мислитель намагається продемонструвати підтвердження саме християнської віри, і в цьому процесі А. Плантаінга «розкриває карти» перед представниками інших теїстичних систем, а отже, переходить від битви з атеїстами, до битви з представниками інших теїстичних систем.

REFERENCES

1. Baldwin, E. (2006). Could the Extended Aquinas/Calvin Model Defeat Basic Christian Belief? *Philosophia Christi*, 8(2), 383–399.
2. Beilby, J. (2007). Plantinga's Model of Warranted Christian Belief. In D.-P. Baker (Ed.), *Alvin Plantinga* (pp. 125–165). Cambridge University Press. doi.org/10.1017/CBO9780511611247
3. Bogardus, T., & Urban, M. (2017). How to Tell Whether Christians and Muslims Worship the Same God. *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers*, 34 (2), 176–200. doi:10.5840/faithphil201741178
4. Clark, K. J. (1994). Rational Faith: Catholic Responses to Reformed Epistemology. *Analytic Philosophy*, 35(4), 283–285. doi.org/10.1111/j.1468-0149.1994.tb02905.x
5. Fales, E. (2003). Alvin Plantinga's Warranted Christian Belief. *Nous*, 37 (2), 353–370. doi:10.1111/1468-0068.00443
6. Faria, D. (2016). Mackie vs Plantinga on the warrant of theistic belief without arguments. *Scientia et Fides*, 4 (1), 1–24. doi: http://dx.doi.org/10.12775/SetF.2016.006
7. Howard-Snyder, D. (2016). Does Faith Entail Belief? *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers*, 33 (2), 142–162. doi: 10.5840/faithphil201633059
8. Jenkin, R. (2015). *Warranted Christian belief, Bootstrapping, and Easy Knowledge*. Retrieved from https://www.academia.edu/18302107/Warranted_Christian_belief_Bootstrapping_and_Easy_Knowledge
9. Koons, J. R. (2011). Plantinga on Properly Basic Belief in God: Lessons from the Epistemology of Perception. *The Philosophical Quarterly*, 61 (245), 839–850. doi.org/10.1111/j.1467-9213.2011.709.x
10. Lamont, J. R. T. (2001). Plantinga on Belief. *The Thomist: A Speculative Quarterly Review*, 65 (4), 593–611. 10.1353/tho.2001.0040
11. Mascord, K. A. (2007). *Alvin Plantinga and Christian Apologetics*. Paternoster Theological Monographs: Wipf and Stock.
12. Moon, A. (2017). Plantinga's Religious Epistemology, Skeptical Theism, and Debunking Arguments. *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers*, 34 (4), 449–470. doi: 10.5840/faithphil2017102688
13. Oliphint, K. S. (2001). Epistemology and Christian Belief. *Westminster Theological Journal*, 63, 151–182.
14. Penner, M. A. (2018). Cognitive Science of Religion, Atheism, and Theism. *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers*, 35 (1), 105–131. doi:10.5840/faithphil201811795
15. Plantinga, A. (1990). *God and Other Minds. A Study of the Rational Justification of Belief in God*. Cornell University Press.
16. Plantinga, A. (2001). Internalism, Externalism, Defeaters and Arguments for Christian Belief. *Philosophia Christi*, 3 (2), 379–400. doi.org/10.5840/pc20013239
17. Plantinga, A. (1993). *Warrant and Proper Function*. Oxford University Press.
18. Plantinga, A. (1993). *Warrant: The Current Debate*. Oxford University Press.
19. Plantinga, A. (2000). *Warranted Christian Belief*. Oxford University Press.
20. Shaw, K. J. (2019). A Plea for the Theist in the Street: a Defense of Liberalism in the Epistemology of Religious Experience. *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers*, 36 (1), 102–128. doi:10.5840/faithphil2019117118
21. Swinburne, R. (2001). Plantinga on Warrant. *Religious Studies*, 37 (2), 203–214. doi:10.1017/S0034412501005601
22. Tilley, T. W. (1990). Reformed Epistemology and Religious Fundamentalism: How Basic are Our Basic Beliefs? *Modern Theology*, 6 (3), 237–257. doi.org/10.1111/j.1468-0025.1990.tb00219.x
23. Zagzebski, L. (2002). Plantinga's Warranted Christian Belief and the Aquinas/Calvin Model. *Philosophical Books*, 43, 117–123.

Філатова Марія Сергіївна

Аспірант

Дніпровський національний університет

ім. Олесь Гончара

49010, Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Filatova Mariia

Ph.D. Student

Oles Honchar Dnipro National University

72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

Email: mariia_polisiuk@i.ua

ORCID: 0000-0002-1243-2930

Цитування: Філатова М. С. Поняття «підтвердження» християнської віри у теїстичній філософії Алвіна Платінґі. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 4. С.108–117.

Citation: Filatova, M.S. (2020). Poniattia «pidtverzhennia» khrystyianskoi viry u teistychnii filosofii Alvina Plantinhy [The concept of «warrant» of the christian belief in Alvin Plantinga'S theistic philosophy]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (4), 108–117.

Стаття надійшла / Article arrived: 09.03.2020